

Proměnlivost a záchova / Hodnoty - objektivace

Nechovám, jak vidět, ani v nejmenším úmysl zpochybňovat a vyvracet tyto přístupy, už také proto nikoliv, že se v nejrůznějších vědách již relativně dlouho uplatňují a vůbec ne bez zajímavých výsledků. Můj důraz je zaměřen jinam: oba zmíněné postupy se týkají něčeho jiného, představují zkrátka „jiný příběh“, jinou pohádku. Tím, že na místo norem či hodnot skutečných staví jakési surogáty, konstruované náhražky, neposkytují pro oblast hodnot či norem náležitou orientaci, nýbrž chtějíce si zachovat svůj způsob myšlení a vypovídání, redukují skutečnost na pouhé modely (resp. ji s těmito modely zaměňují). To je sice jako pomocná metoda (o které víme, že to je metoda jen pomocná) přípustné, ale stává se to okamžitě nepřipustným, pokud se z toho vyvozují nejen generalizující závěry teoretické, ale zejména také praktické závěry programové, např. politické, právní, ale tím spíše etické. Pokusy o redukci společenských norem na legalitu (docela jinak než v případě pokusů o redukci vývojových trendů organických na „zákonitosti“ – to je to kuriózní) vedou k naprosto pochybným závěrům, že co není nějakým zákonem zakázáno, je bezchybné a přípustné (chybným a nepřipustným se to pak stává teprve z ustanovení příslušného zákona), nebo zase že zákon může reglementovat jen menšiny, a to tím, že se opírá o chování (a tedy o zákonem nepředepsanou „normalitu“) většiny: „správné“ je pak údajně to, co dělá většina, tedy ti, co představují vrchol Gaussovy křivky. Praktické ohledy pak nutí společnost resp. zákonodárce, aby posun tohoto vrcholu ovlivňovali v tom smyslu, že přímo nebo nepřímo postihují „abnormity“ a pokoušejí se je maximálně omezovat až k „ideálnímu“ naprostému potlačení (tak tomu je ostatně i tam, kde nejde o práci zákonodárců: dobře si pamatujeme, jak ideálem vychovatelů na školách byly – a leckdy ještě dodnes jsou – průměrné děti, zatímco podprůměrné i nadprůměrné byly – a jsou – chápány jako problémové).

To však vůbec neznamená, že otázka norem a hodnot by měla být považována za přípustnou a snad dokonce legitimní jen v oblasti morálky a politiky a navíc ještě jen z ohledů praktických, zatímco z hlediska přísně vědeckého by měla zůstat zásadně vyloučena ze striktně teoretických úvah. Pravý opak je pravdou. Věda sama je totiž do veliké míry vázána celou řadou norem a hodnotových stupnic („žebříků“), bez jejichž respektování a dodržování nemůže být a a také není žádný vědecký výkon uznán za platný, tj. za vědecký. Sama otázka hodnot a norem moderní vědy by zasluhovala naši rozsáhlejší pozornost, ale my se jí nyní jen tu a tam dotkneme, protože nám jde o otázku širší a obecnější, totiž o otázku hodnot a norem vůbec, zejména však společenských. Důraz tedy bude převážně orientován na společnost, nikoliv na jednotlivce; tak tomu je ostatně i u vnitrovědeckých norem a hodnot, neboť věda už dávno není a nemůže být individuálním koníčkem. Nejdůležitější však, co musí být o normách a hodnotách věd samotných řečeno, je toto: žádná odborná věda se nemůže legitimně zabývat otázkou svých vlastních hodnot a norem, protože k tomu není patřičně vybavena, chybí jí k tomu náležité myšlenkové prostředky a zejména odborná kompetence. Ve chvíli, kdy nějaký vědec-specialista začne uvažovat o hodnotách a normách svého vědeckého počínání, okamžitě se ocitá za hranicemi své odborné kompetence a začne si vést diletantsky, pokud ovšem není vybaven ještě nějakou další, jinou kompetencí (zejména filosofickou, jak hned uvidíme). tak tomu je hned v případě požadavku tzv. vědecké objektivity. to však nemůže znamenat, že jde o záležitost pouhé subjektivity, neboť pak by také veškerá vědeckost spočívala na „pouze subjektivních“ předpokladech a normách.

(Písek, 950902-5.)